

Οι ψυχολογικές επιπτώσεις της δυσλεξίας μέσα από τις εμπειρίες φοιτητών και εργαζομένων

Ταρτανή Ιφιγένεια (11s 19038)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
Π.Μ.Σ. ΣΤΙΣ «ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΕΝΗΛΙΚΩΝ, ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ».
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ, 2021

Περιεχόμενα

- 1) Θεωρητικό μέρος
- 2) Σκοπός και αναγκαιότητα της έρευνας
- 3) Ερευνητικά ερωτήματα-υποθέσεις
- 4) Μεθοδολογία έρευνας
- 5) Δείγμα
- 6) Αποτελέσματα έρευνας
- 7) Συζήτηση-συμπεράσματα
- 8) Περιορισμοί της έρευνας
- 9) Προτάσεις για μελλοντική έρευνα
- 10) Βιβλιογραφικές αναφορές

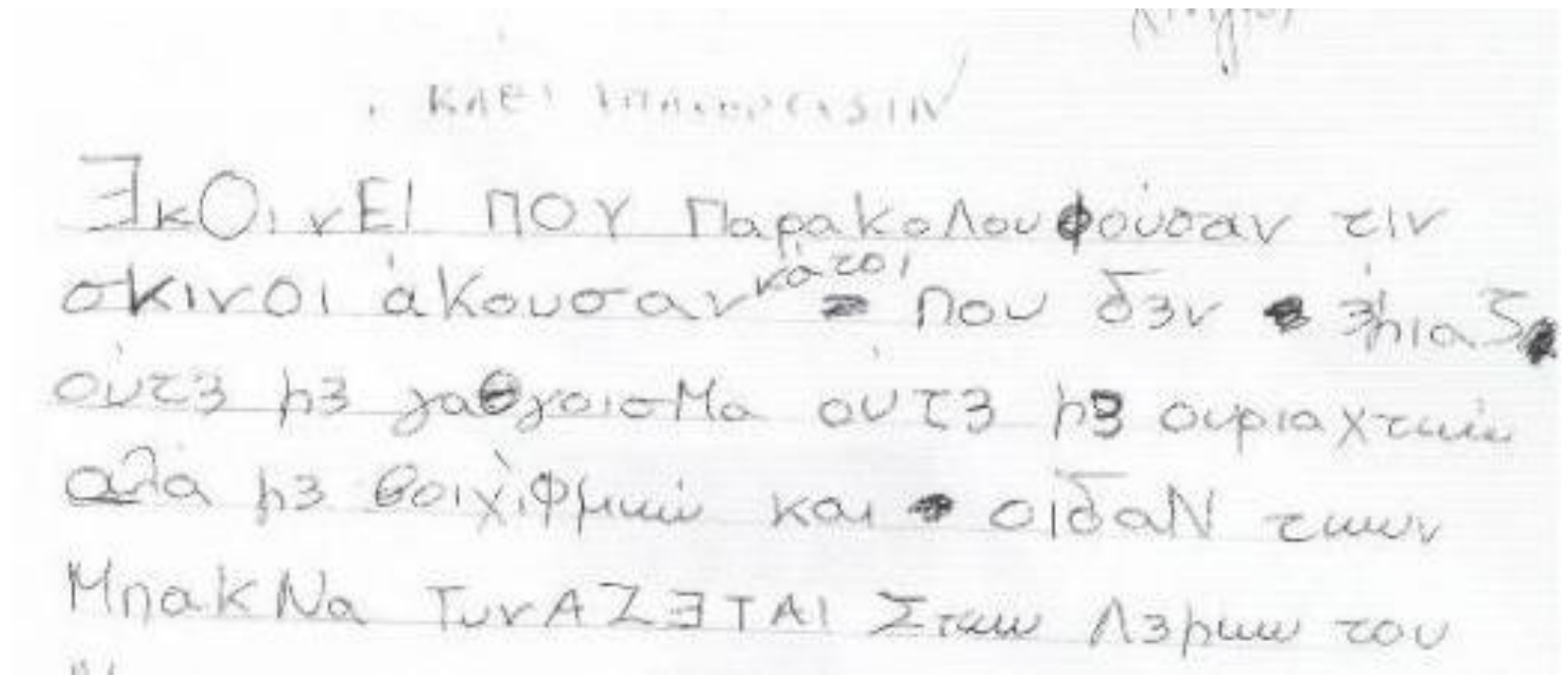
1. Θεωρητικό μέρος

Δυσλεξία: Ορισμός και Χαρακτηριστικά

- ✓ Ειδικές μαθησιακές δυσκολίες.
 - ✓ Φυσιολογική ή και ανώτερη νοημοσύνη.
 - ✓ Δεν σχετίζεται με προβλήματα στην όραση, ακοή και ψυχική υγεία.
 - ✓ 1,5-2,5 χρόνια έλλειμμα στην αναγνωστική επίδοση σε σχέση με την χρονολογική ηλικία.
 - ✓ Δια βίου κατάσταση.
-
- Δυσκολία στην ανάγνωση, ορθογραφία, εκμάθηση ξένων γλωσσών, μαθηματικά, προσανατολισμό, μνήμη.
 - **Οι δεξιότητες και ικανότητες αυτές είναι απαραίτητες τόσο στις σπουδές όσο και στην εργασία.**

- Παράδειγμα γραφής δυσλεξικού μαθητή:

Πηγή: taexeiola-Ψηφιακά εκπαιδευτικά βοηθήματα

ΚΑΘΙ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΦΟΥΣΑΝ ΤΙΝ
ΕΚΘΙΝΕΙ ΠΟΥ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΦΟΥΣΑΝ ΤΙΝ
ΟΚΙΝΟΙ ΑΚΟΥΣΑΝ ^{ΚΑΤΟΙ} ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΞΗΙΑΣ
ΟΥΤΕ ΗΘ ΓΑΘΧΟΙΟΜΑ ΟΥΤΕ ΗΘ ΟΥΡΙΑΧΤΑΙ
ΑΡΙΑ ΗΘ ΘΟΙΧΙΦΜΙΩ ΚΑΙ ΟΙΔΑΝ ΤΩΝ
ΜΗΑΚΝΑ ΤΥΝΑΖΕΤΑΙ ΣΤΩ ΛΕΡΜΩ ΤΟΥ

Η δυσλεξία στους φοιτητές (1/3)

Δυσκολίες:

- Αργή και με πολλά λάθη ανάγνωση.
- Δυσκολία στην κατανόηση κειμένων.
- Δυσανάγνωστη γραφή.
- Υπερβολική και ασταθής ανορθογραφία.
- Δυσκολία στην παραγωγή μακροσκελούς κειμένου.
- Δυσκολία στην εκμάθηση ξένων γλωσσών.

Οι δυσκολίες εντείνονται στις περιπτώσεις που ο σπουδαστής δεν έχει αναπτύξει **στρατηγικές αυτορρύθμισης**.

Μνήμη, κριτική σκέψη, οργάνωση, συμπλήρωση εντύπων, διατύπωση οδηγιών σε άλλων, δυσκολία στην διαχείριση χρόνου.

Δυσκολία στο να κρατούν σημειώσεις, να οργανώνουν εκθέσεις, να εκφράζουν τις ιδέες τους γραπτώς και προφορικώς.

Εξάντληση (πονοκέφαλοι και σωματική κόπωση).

(Barga, 1996· Denhart, 2008· Doikou-Avlidou, 2014· Mortimore & Crozier, 2006)

Η δυσλεξία στους φοιτητές (2/3)

Απόκρυψη

Οι κυριότεροι λόγοι:

- ❑ Άγνοια των παροχών
- ❑ Αρνητική αυτό-εικόνα
- ❑ Η άποψη πως οι παροχές δεν θα τους ωφελήσουν
- ❑ Αποφυγή αρνητικών σχολίων και κριτικών

(Cole & Cawthon, 2015)

Σχέσεις με καθηγητές

Barga (1996), Denhart (2008), Doikou-Avlidou (2015) : **αρνητικές εμπειρίες.**

Χαμηλή αυτοεκτίμηση, αρνητική αυτό-εικόνα, περιθωριοποίηση, υποτίμηση των ικανοτήτων τους.

Σχέσεις με συμφοιτητές

- ❖ Η δυσλεξία δεν επηρεάζει τις σχέσεις τους (Stampoltzis & Polychronopoulou, 2009).
- ❖ Δυσκολία στο να κάνουν φίλους: ανασφάλεια, παρορμητικότητα, έλλειψη κοινωνικών δεξιοτήτων (Doikou-Avlidou, 2015).
- ❖ Ίδιος κώδικας επικοινωνίας μεταξύ των δυσλεξικών σπουδαστών (Denhart, 2008).

Προηγούμενες αρνητικές εμπειρίες.

Η στάση των καθηγητών.

Το **στίγμα** της δυσλεξίας

Η δυσλεξία στους φοιτητές (3/3)

Ψυχολογικό-συναισθηματικό προφίλ του δυσλεξικού σπουδαστή

Αυτοεκτίμηση: ντροπή, άγχος, φόβος, αίσθημα αβοήθητου, «ταμπέλα» της δυσλεξίας, απογοήτευση, αίσθηση διαφορετικότητας, ανασφάλεια, ανικανότητα, αρνητικές εμπειρίες με εκπαιδευτικούς και συνομηλίκους.

(Denhart, 2008· McNulty, 2003· Roer-Strier, 2002)

Αυτό-εικόνα: ευάλωτη, επηρεάζεται εύκολα, αισθήματα κατωτερότητας, εσωτερική πάλη.

(Sako, 2016)

Αυτό-αποτελεσματικότητα: χαμηλότερη σε σχέση με τους μη δυσλεξικούς

- Ακαδημαϊκή αυτό-αποτελεσματικότητα.
- Προηγούμενες εμπειρίες, κοινωνική πειθώ, σωματική κατάσταση.

(Stagg, Eaton & Sjöblom, 2018)

Η δυσλεξία στους εργαζομένους (1/3)

Δυσκολίες

- αδυναμία στην ευχερή και ταχεία ανάγνωση.
- επίμονα ορθογραφικά και γραμματικά λάθη.
- ακολουθία και τήρηση οδηγιών.
- σχεδιασμός και οργάνωση γραπτής εργασίας.
- μνήμη (γεγονότα και φόρμουλες).
- συγκράτηση και καταγραφή σημειώσεων.
- διαχείριση χρόνου.
- παρουσίαση προφορικών ιδεών.
- μαθηματικά και ξένες γλώσσες.

(Beetham & Okhai, 2017· Leather et al., 2011· Reid & Kirk, 2001)

- ✓ Δεν παρουσιάζουν όλα τα άτομα τις ίδιες δυσκολίες και στον ίδιο βαθμό.
- ✓ Οι δυσκολίες εξαρτώνται από το εργασιακό πόστο.

Ο κυριότερος παράγων στην επιλογή εργασίας:
Οι επίμονες δυσκολίες στην ανάγνωση και γραφή
de Beer et al. (2014)

Η δυσλεξία στους εργαζομένους (2/3)

Απόκρυψη

Madaus et al. (2002) [ΗΠΑ]

66,3% —→ απέκρυψε την δυσλεξία.

Φόβος στίγματος (labeling)

Οι επιχειρήσεις επωφελούνται από την πρόσληψη ατόμων με μαθησιακές δυσκολίες (de Beer et al., 2014)

Σχέσεις με εργοδότες και συναδέλφους

de Beer et al. (2014): αρνητική στάση εργοδοτών/υπαλλήλων προς την δυσλεξία στον χώρο εργασίας.

Δίκη κατά των Starbucks (2016) —→ απόλυση λόγω δυσλεξίας [Ηνωμένο Βασίλειο]

Westminster Achieve-Ability Commission (WAC) (2018) [Ηνωμένο Βασίλειο]

- Το **43%** των δυσλεξικών νιώθει αποθαρρυμένο να περάσει διαδικασία συνέντευξης.
- Το **52%** έχει βιώσει διάκριση κατά την συνέντευξη.

Η δυσλεξία στους εργαζομένους (3/3)

Ψυχολογικό-συναισθηματικό προφίλ του δυσλεξικού εργαζομένου

Αυτοεκτίμηση: αισθήματα κατωτερότητας, αισθήματα ντροπής, μοναξιάς και απογοήτευσης, αγχώδεις διαταραχές.

- Ρόλος της εμπειρίας: οι εμπειρίες αποτυχίας βιώνονται ως τραυματικές
- Η εύρεση μιας θέσης εργασίας, ειδικά στα πρώτα χρόνια ενηλικίωσης.

(Beetham & Okhai, 2017· McNulty, 2003)

Αυτό-εικόνα: διάγνωση → άγνοια της πηγής των αδυναμιών τους.

Εργασιακή αυτό-αποτελεσματικότητα: αδυναμία ελέγχου της κατάστασης, προηγούμενες εμπειρίες αποτυχίας, χαμηλή επαγγελματική ικανοποίηση (λόγω υψηλού στρες ή μειωμένης υποκίνησης ή χαμηλού μισθού)

(Nalavany et al., 2017· Witte et al., 1998)

Burns et al., (2013) → στρατηγικές ανθεκτικότητας

2. Σκοπός και αναγκαιότητα της έρευνας

Καταγραφή βιωμάτων και εμπειριών των δυσλεξικών ενηλίκων στον ακαδημαϊκό και εργασιακό χώρο.

- Ανάδειξη των ενδεχομένων δυσκολιών.
- Σχέσεις με το περιβάλλον τους (στάσεις προς την δυσλεξία).
- Σύνθεση του ψυχο-συναισθηματικού προφίλ του δυσλεξικού σπουδαστή και εργαζομένου.
- ✓ Ανάγκη ενσωμάτωσης της έρευνας των Μαθησιακών Δυσκολιών στην Εκπαίδευση Ενηλίκων.

3. Ερευνητικά ερωτήματα

- I. Διερευνάται η σχέση του δυσλεξικού ενήλικα με τους σημαντικούς Άλλους: α) οικογενειακή υποστήριξη, β) σχέσεις με καθηγητές και συμφοιτητές / εργοδότες και συναδέλφους.
- II. Καταγράφονται των δυσκολιών που αντιμετωπίζει ο δυσλεξικός σπουδαστής και εργαζόμενος, καθώς και οι αντισταθμιστικές στρατηγικές που έχει αναπτύξει.
- III. Εξετάζεται το ψυχολογικό-συναισθηματικό προφίλ του δυσλεξικού φοιτητή και εργαζόμενου μέσα από τις εμπειρίες του.

4. Μεθοδολογία έρευνας

Ποιοτική μέθοδος έρευνας

Θεματική ανάλυση (thematic analysis)

(Ισαρη & Πουρκός, 2015· Τσιώλης, 2015, 2018)

Ανίχνευση, οργάνωση και κατανόηση προτύπων νοήματος («θέματα»)

↳ γνωστική πρόσβαση σε συλλογικές σημασιοδοτήσεις και εμπειρίες.

□ Ημιδομημένη εις βάθος συνέντευξη.

Ο οδηγός συνέντευξης δημιουργήθηκε από την ερευνήτρια βασιζόμενη στην βιβλιογραφική επισκόπηση και τα ερευνητικά ερωτήματα.

Άξονες εργαλείου συλλογής δεδομένων:

1. Εμπειρίες παρελθόντος.
2. Εμπειρίες παρόντος.
3. Προσδοκίες για το μέλλον.

- Παράδειγμα ημιδομημένης συνέντευξης:

Παρελθοντικές εμπειρίες

-Η οικογένειά σου υπήρξε υποστηρικτική σε εσένα;

Παροντικές εμπειρίες

-Έχεις αποκαλύψει την δυσλεξία σου σε καθηγητές/συμφοιτητές – εργοδότες/συναδέλφους;

Προσδοκίες για το μέλλον

- Τι σχέδια έχεις για μετά την σχολή / Τι σχέδια έχεις για το επαγγελματικό σου μέλλον;

5. Δείγμα της έρευνας

Δειγματοληψία κριτηρίου (criterion sampling)

Φοιτητές (n=9)

Φύλο: 5 Άνδρες, 4 Γυναίκες

Συννοσηρότητα: τρεις (3) με ΔΕΠΥ, μία (1) ΕΓΔ

Ηλικία διάγνωσης: 1 έως 12 έτη: έξι (6) 13 έως 17: τρεις (3) <18: κανείς

Εργαζόμενοι (n=9)

Φύλο: 3 Άνδρες, 6 Γυναίκες

Συννοσηρότητα: τρεις (3) ΔΕΠΥ, μία (1) Δυσαριθμησία

Ηλικία διάγνωσης: 1 έως 12 έτη: έξι (6) 13 έως 17: - 18+: τρεις (3)

6. Αποτελέσματα έρευνας

Ερευνητικό ερώτημα 1 (1/8)

Οικογένεια

Φοιτητές

- ✓ Όλοι οι σπουδαστές, εκτός από έναν, έλαβαν την στήριξη της οικογένειάς τους (απεύθυνση σε ειδικούς, ιδιαίτερα μαθήματα, συμπαράσταση).
- ✓ Ένας συμμετέχων δήλωσε πως η διάγνωση βελτίωσε την σχέση με τους γονείς του. Ο συμμετέχων διαγνώσθηκε στο Λύκειο.

Εργαζόμενοι

- Διαγνωσμένοι 1-12 έτη: υποστήριξη, ελευθερία, κατανόηση, απεύθυνση σε ειδικό.
- Διαγνωσμένοι 18+ : οι **δύο** από τους τρεις δεν έλαβαν την στήριξη της οικογένειάς τους, λόγω άγνοιας. (Διαγνώσθηκαν μαζί με τα παιδιά τους).

Ερευνητικό ερώτημα 1 (2/8)

Καθηγητές – Εργοδότες

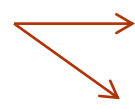
Φοιτητές

Σχέσεις με δασκάλους/ καθηγητές σχολής

- **σχολικά χρόνια:** αρνητικές σχέσεις με δασκάλους (5).
- **φοιτητικά χρόνια:** αρνητικές με διδάσκοντες (5).

Εργαζόμενοι

Σχέσεις με εργοδότες

- ❖ **Παρελθόν:** αρνητικές εμπειρίες (πχ απόλυση, μη κατανόηση)
- ❖ **Παρόν:** καλές σχέσεις, έχουν βελτιωθεί πολύ, κατανόηση δυσκολιών (7),
συνεχίζουν να είναι προβληματικές (2)

Ερευνητικό ερώτημα 1 (3/8)

Συμφοιτητές – Συνάδελφοι

Φοιτητές

Σχέσεις με συμμαθητές/συμφοιτητές

σχολικά χρόνια: καλές σχέσεις (7), αίσθημα διαφοροποίησης (1), σχολικός εκφοβισμός (1)

φοιτητικά χρόνια: καλές σχέσεις (8), επιρροή δυσλεξίας (1)

Εργαζόμενοι

Σχέσεις με συναδέλφους

- καλές σχέσεις τόσο στο παρελθόν όσο και στο παρόν (8), υπήρχαν πειράγματα.
- αρνητική σχέση (1), έλλειψη υποστήριξης και κατανόησης.

Αποκάλυψη της δυσλεξίας

Φοιτητές: αποκάλυψαν σε όλους (7), μόνο σε δύσκολα μαθήματα (2)

Εργαζόμενοι: αποκάλυψαν σε όλους (4), μόνο αν χρειαζόταν- όχι σε όλους (4),

- ❖ Μία εργαζόμενη την αποκρύπτει γιατί φοβάται την απόλυση.

Ερευνητικό ερώτημα 2 (4/8)

Δυσκολίες και αντισταθμιστικές στρατηγικές

Φοιτητές

Δυσκολίες

- ❖ ανάγνωση (3), γραφή (5), κατανόηση γραμματικής (1), εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας (2), μνήμη (3), μαθηματικά (1), εκφωνήσεις των ασκήσεων (1), συγκέντρωση προσοχής (2 με ΔΕΠΥ), διαχείριση χρόνου (1).
- ❖ Τηλεκπαίδευση (1), καθηγητές (4) όσον αφορά τον τρόπο εξέτασης και την άγνοια για τις παροχές, σχέση με συμφοιτητές (1).

Στρατηγικές

- ✓ Διαδίκτυο, χρήση προγραμμάτων υπολογιστή και κινητού (Word, T9) (5), βιβλίο (1), δόμηση σχεδιαγραμμάτων (1), ημερολόγια και χρονοδιαγράμματα (1), παραπάνω χρόνος διαβάσματος (2), ομαδική μελέτη (1), ανάγνωση πολλές φορές και αντιγραφή στο τετράδιο (1)
- ✓ κλείσιμο ματιών για δημιουργία εικόνων (1), ταυτόχρονη ενασχόληση με κάτι άλλο (1 με ΔΕΠΥ), ιδιαίτερα μαθήματα και ψυχοθεραπεία (1 με ΕΓΔ)
- ✓ Μία συμμετέχουσα δεν έχει αναπτύξει κάποια στρατηγική.

Ερευνητικό ερώτημα 2 (5/8)

Δυσκολίες και αντισταθμιστικές στρατηγικές

Εργαζόμενοι

Δυσκολίες

- Ανάγνωση (4), ορθογραφία (5), μαθηματικά (4), εκμάθηση αγγλικής γλώσσας (4), διαχείριση χρόνου (5), προσοχή (2), συγκέντρωση (2) μνήμη (1 με ΔΕΠΥ), προφορικό λόγο (1).
- Σχέση με εργοδότες (1).

Στρατηγικές

- Διαδίκτυο και χρήση προγραμμάτων σε υπολογιστή και κινητό (Word, Excel, T9) (3), λήψη φωτογραφιών (1 με ΔΕΠΥ), κομπιουτεράκι (2), σημειώσεις χειρόγραφες (3), διαλείμματα (2), βοήθεια από συνάδελφο (1), προετοιμασία από πριν (1), συνεχής έλεγχος (1), αργό γράψιμο (1).
- Δύο συμμετέχοντες δεν έχουν αναπτύξει κάποια στρατηγική γιατί δεν αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες δυσκολίες στην εργασία τους.

Ερευνητικό ερώτημα 3 (6/8)

Ψυχολογικό-συναισθηματικό προφίλ

Αυτοεκτίμηση

Φοιτητές

Θετική (7): νιώθουν πως η δυσλεξία δεν επηρεάζει την αυτοεκτίμησή τους.

- Οι 6 από αυτούς ένιωθαν ότι στο παρελθόν η δυσλεξία τους επηρέαζε αρνητικά.

Χαμηλά επίπεδα αυτοεκτίμησης (2): μαθησιακή απόδοση, γραπτή επικοινωνία

Εργαζόμενοι

Θετική (5): παρόλο που αντιμετωπίζουν δυσκολίες από την δυσλεξία. Δηλώθηκε η σημαντικότητα της διάγνωσης για την αυτοεκτίμηση.

- Οι 3 από αυτούς ένιωθαν ότι στο παρελθόν η δυσλεξία τους επηρέαζε αρνητικά.

Χαμηλά επίπεδα αυτοεκτίμησης (3): απόλυση, αίσθημα κατωτερότητας και μειονεξίας, ανικανότητα σε κάποιες διεργασίες.

1 συμμετέχων δεν είναι σίγουρος αν η δυσλεξία επηρεάζει την αυτοεκτίμησή του.

Ερευνητικό ερώτημα 3 (7/8)

Ψυχολογικό-συναισθηματικό προφίλ

Αυτό-εικόνα

Φοιτητές

- Η δυσλεξία δεν άλλαξε τον τρόπο που βλέπουν τον εαυτό τους (7).
- αρνητική αυτό-εικόνα στο παρελθόν (2).
- βλέπει αρνητικά τον εαυτό του (1).
- Η διάγνωση βοήθησε 1 συμμετέχοντα να δει θετικά τον εαυτό του.

Εργαζόμενοι

- ✓ Η δυσλεξία δεν άλλαξε τον τρόπο που βλέπουν τον εαυτό τους (5).
- ✓ Άρχισαν να βλέπουν θετικά τον εαυτό τους μετά την διάγνωση (2) (τύψεις)
- ✓ Βλέπουν αρνητικά τον εαυτό τους (2).

Ερευνητικό ερώτημα 3 (8/8)

Ψυχολογικό-συναισθηματικό προφίλ

Αυτό-αποτελεσματικότητα σε παρελθοντικές εμπειρίες αποτυχίας

Φοιτητές

- ✓ **ανεπαρκείς**, στεναχωριόντουσαν γιατί κατέβαλαν μεγάλη προσπάθεια (6).
- ✓ η αυτεπάρκειά τους εξαρτιόταν από την προσπάθεια που είχαν καταβάλει και την στάση του διδάσκοντα (2).
- ✓ υψηλή αυτό-αποτελεσματικότητα (1).

Εργαζόμενοι

- ❖ δεν πτοήθηκαν από τις αποτυχίες, ούτε εγκατέλειπαν την προσπάθειά τους, αναζητούσαν **λύσεις μέσω αντισταθμιστικών στρατηγικών** (7).
- ❖ δεν ένιωθαν επαρκείς και ικανοποιημένες στην εργασία τους (2) (επιδιώκουν επαγγελματική αλλαγή).

7. Συζήτηση-Συμπεράσματα

Ερευνητικό ερώτημα 1 (1/4)

Φοιτητές

- ✓ **Στήριξη οικογένειας** (Doikou-Avlidou, 2015), εκτός από 1 συμμετέχοντα.
 - ✓ **Αρνητικές σχολικές εμπειρίες στο παρελθόν με δασκάλους:** (Barga, 1996· Doikou-Avlidou, 2015· Hellendoorn & Ruijsenaars, 2000· McNulty, 2003· Stampoltzis & Polychronopoulou, 2009). Εκφράστηκε και η υποστήριξη δασκάλων.
 - ✓ Οι συμμετέχοντες είχαν **καλές σχέσεις** ως επί τω πλείστον με συμμαθητές. Δηλώθηκε όμως από 1 συμμετέχοντα **σχολικός εκφοβισμός** (Ingesson, 2007· Hellendoorn & Ruijsenaars, 2000).
 - ✓ **Καθηγητές:** οι μισοί σχεδόν συμμετέχοντες τόνισαν **την αδιαφορία για τις ανάγκες του σπουδαστή, άγνοια για το νομοθετικό πλαίσιο**. Ωστόσο, δεν φαίνεται η στάση των καθηγητών να επηρέασε την απόφασή τους για αποκάλυψη. Εκφράστηκε και η υποστήριξη κάποιων.
 - ✓ **Αποκάλυψη:** **όλοι οι συμμετέχοντες**, κάποιοι μόνο σε δύσκολα μαθήματα .
- Όμως, στις Doikou-Avlidou (2015) και Stampoltzis & Polychronopoulou, (2009):
απόκρυψη από την πλειονότητα.

Ερευνητικό ερώτημα 1 (2/4)

Εργαζόμενοι

- ❑ **Στήριξη από την οικογένεια.** Δύο συμμετέχουσες που διαγνώστηκαν σε μεγάλη ηλικία (18+), δεν έλαβαν την στήριξη που χρειαζόνταν (αίσθημα αδικίας).
- ❑ **Εργοδότες:** Η σχέση με τον εργοδότη επηρεάζει την απόφαση της αποκάλυψης. Κάποιοι εργοδότες δεν κατανοούν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο εργαζόμενος ενώ, αντίθετα, κάποιοι είναι υποστηρικτικοί απέναντι στον υπάλληλό τους.
- ❑ **Άγνοια περί δυσλεξίας. Έλλειψη υποστηρικτικών μέσων. Περιστατικά υποτίμησης.** Δεν αναφέρθηκε άνιση μισθοδοσία (Witte et al., 1998). Υπήρξε περιστατικό **απόλυσης λόγω των δυσκολιών δυσλεξίας**, παρόλο που ήταν ενήμεροι οι εργοδότες.
- ❑ **Συνάδελφοι:** καλές σχέσεις, πειράγματα. Μία συμμετέχουσα δήλωσε πως οι σχέσεις της με τους συναδέλφους είναι προβληματικές (έλλειψη κατανόησης και υποστήριξης).
- ❑ **Αποκάλυψη:** Όλοι οι συμμετέχοντες, εκτός από 1, αποκάλυψαν την δυσλεξία τους. Λόγοι: χρήση μέσων, δικαιολόγηση ορθογραφικών λαθών, αποκάλυψη στην κουβέντα.

Ερευνητικό ερώτημα 2 (3/4)

Φοιτητές

Δυσκολίες (Barga, 1996· Doikou-Avlidou, 2015· Mortimore & Crozier, 2006· Stampoltzis & Polychronopoulou, 2009).

Αντισταθμιστικές στρατηγικές: **ευρεία γκάμα στρατηγικών** (οπτικές, προφορικές, γραπτές, κοινωνικές, περιλαμβάνουν ανάγνωση και γράψιμο).

Κυρίαρχη στρατηγική: Διαδίκτυο και χρήση υπολογιστή/κινητού (Andreassen et al. 2017· Olofsson et al., 2012)

Εργαζόμενοι

Δυσκολίες (Beetham & Okhai, 2017· Leather et al., 2011· Reid & Kirk, 2001)

Αντισταθμιστικές στρατηγικές: **ευρεία γκάμα στρατηγικών.**

Κυρίαρχες στρατηγικές: Διαδίκτυο, υπολογιστές, κινητό, κομπιουτεράκι, σημειώσεις.
(Burns et al. 2013· Jameson, 2009)

Ερευνητικό ερώτημα 3 (4/4)

Φοιτητές

Αυτοεκτίμηση: Οι περισσότεροι, παρά το αρνητικό φορτίο εμπειριών στο παρελθόν, κατάφεραν να τονώσουν την αυτοεκτίμησή τους. (Stampoltzis & Polychronopoulou, 2009).

Αυτό-εικόνα: θετική παρά τις δυσκολίες, ανακούφιση (Doikou-Avlidou, 2015). Ένας συμμετέχων έχει διαμορφώσει αρνητική αυτό-εικόνα.

Αυτό-αποτελεσματικότητα σε προηγούμενες εμπειρίες: οι περισσότεροι δήλωσαν πως **ένιωθαν ανεπαρκείς** και πως η πεποίθηση για την αποτελεσματικότητά τους καθοριζόταν από κάποιους παράγοντες (Stagg et al., 2018).

Εργαζόμενοι

Αυτοεκτίμηση: Με την πάροδο του χρόνου κατάφεραν να αναπτύξουν θετική **αυτό-εκτίμηση**. Ωστόσο, δηλώθηκε από κάποιους χαμηλή αυτοεκτίμηση (McNulty, 2003).

Αυτό-εικόνα: θετική για τους περισσότερους, εκτός από 2 συμμετέχουσες.

Αυτό-αποτελεσματικότητα: Παρά τις αποτυχίες, δεν εγκατέλειπαν την εργασία (Burns et al., 2013)

Σύνδεση με χαμηλή εργασιακή ικανοποίηση: 2 συμμετέχουσες (Nalavany et al., 2017).

8. Περιορισμοί έρευνας

- ❖ Τα πορίσματα της παρούσα έρευνας προέκυψαν από την ποιοτική ανάλυση δεδομένων μέσα από συνεντεύξεις. Βασίστηκαν στις εμπειρίες και υποκειμενικές απόψεις των συμμετεχόντων, επομένως δεν μπορούν να γενικευτούν.
- ❖ Στην παρούσα έρευνα δεν χρησιμοποιήθηκαν ποσοτικές μέθοδοι έρευνας που ενδεχομένως θα αντανάκλούσαν θέσεις μεγαλύτερης ομάδας δυσλεξικού πληθυσμού.

9. Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Ποιοτικές έρευνες

- ✓ Οι εργαζόμενοι με δυσλεξία στον ελληνικό ιδιωτικό και δημόσιο τομέα: προτάσεις διευκόλυνσης για προσαρμογή και ένταξη στον εργασιακό χώρο.
- ✓ Οι δυσκολίες των δυσλεξικών εκπαιδευομένων στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ) και προτεινόμενες εκπαιδευτικές τεχνικές για την διευκόλυνση φοίτησής τους.

Ποσοτικές έρευνες

- Ποσοστά αποκάλυψης των εργαζομένων με μαθησιακές δυσκολίες σε εργοδότες και συναδέλφους σε ελληνικές επιχειρήσεις.
- Απόψεις εργοδοτών και εργαζομένων με ή χωρίς μαθησιακές δυσκολίες για την δυσλεξία στον εργασιακό χώρο.
- Ποσοστά φοιτητών με δυσλεξία που εγκαταλείπουν την εκπαίδευση (drop-out rate).
- Απόψεις εκπαιδευτών ενηλίκων για την δυσλεξία στους ενήλικες εκπαιδευομένους στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση ή στα ΣΔΕ.

10. Βιβλιογραφικές αναφορές

- Andreassen, R., Jensen, M. S. & Bråten, I. (2017). Investigating self-regulated study strategies among postsecondary students with and without dyslexia: a diary method study. *Reading and Writing*, 30(9), 1891-1916. doi: 10.1007/s11145-017-9758-9
- Barga, N. K. (1996). Students with learning disabilities in education. *Journal of Learning Disabilities*, 29(4), 413-421. doi: 10.1177/002221949602900409
- Beetham, J. & Okhai, L. (2017). Workplace dyslexia and specific learning difficulties – productivity, engagement and well-being. *Open Journal of Social Sciences*, 5, 56-78. doi: 10.4236/jss.2017.56007
- Burns, E., Poikkeus, A. & Aro, M. (2013). Resilience strategies employed by teachers with dyslexia working at tertiary education. *Teaching and Teacher Education*, 34, 77-85. doi: 10.1016/j.tate.2013.04.007
- Cole, E. V. & Cawthon, S. W. (2015). Self-disclosure decisions of university students with learning disabilities. *Journal of Postsecondary Education and Disability*, (28)2 163-179.
- de Beer, J., Engels, J., Heerkens, Y. & van der Klink, J. (2014). Factors influencing work participation of adults with developmental dyslexia: a systematic review. *BMC Public Health*, 14(77), 1-22. doi: 10.1186/1471-2458-14-77
- Denhart, H. (2008). Deconstructing barriers: perceptions of students labeled with learning disabilities in higher education. *Journal of Learning Disabilities*, 41(6), 483-497. doi: 10.1177/0022219408321151
- Doikou-Avliidou, M. (2015). The educational, social and emotional experiences of students with dyslexia: the perspective of postsecondary education students. *International Journal of Special Education*, 30(1), 132-145.
- Hellendoorn, J. & Ruijsenaars, W. (2000). Personal experiences and adjustment of Dutch adults with dyslexia. *Remedial and Special Education*, 21(4), 227-239.

- Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας: εφαρμογές στην ψυχολογία και στην εκπαίδευση*. ISBN: 978-960-603-455-8
- Ingesson, G. S. (2007). *Growing up with dyslexia: interviews with teenagers and young adults*. *School Psychology International* (doctoral dissertation). Lund University, Lund.
- Jameson, M. (2009). *Δυσλεξία στις σπουδές και στον εργασιακό χώρο* [Εισήγηση]. Θεσσαλονίκη.
- Leather, C., Hogh, H., Seiss, E. & Everatt, J. (2011). Cognitive functioning and work success in adults with dyslexia. *Dyslexia*, 17(4), 327-338. doi: 10.1002/dys.441
- Madaus, J. W., Foley, T. E., McGuire, J. M. & Ruban, L. M. (2002). Employment self-disclosure of postsecondary graduates with learning disabilities: rates and rationales. *Journal of Learning Disabilities*, 35(4), 364-369. doi: 10.1177/00222194020350040701
- McNulty, M. A. (2003). Dyslexia and the life course. *Journal of Learning Disabilities*, 36(4), 363-381. doi: 10.1177/00222194030360040701
- Mortimore, T. & Crozier, W. R. (2006). Dyslexia and difficulties with study skills in higher education. *Studies in Higher Education*, 31(2), 235-251.
- Nalavany, B. A., Logan, J. M. & Carawan, L. W. (2017). The relationship between emotional experience with dyslexia and work self-efficacy among adults with dyslexia. *Dyslexia*, 24(1), 17-32. doi: 10.1002/dys.1575
- Oloffson, A., Ahl, A. & Taube, K. (2012). Learning and studying strategies in university students with dyslexia: implications for teaching. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 47, 1184-1193. doi: 10.1016/j.sbspro.2012.06.798
- Reid, G. & Kirk, J. (2001). *Dyslexia in adults: education and employment*. London: John Wiley & Sons.
- Roer-Strier, D. (2002). University students with learning disabilities advocating for change. *Disability and Rehabilitation*, 24(17), 914-924.

- Sako, E. (2016). The emotional and social effects of dyslexia. *European Journal of Interdisciplinary Studies*, 2(2), 231-239. ISSN: 2411-4138
- Stagg, S. D., Eaton, E. & Sjöblom, A. (2018). Self-efficacy in undergraduate students with dyslexia: a mixed methods investigation. *British Journal of Special Education*, 45(1), 26-42. doi: 10.1111/1467-8578.12200
- Stampoltzis, A. & Polychronopoulou, S. (2009). Greek university students with dyslexia: an interview study . *European Journal of Special Needs Education*, 24(3), 307-321. doi: 10.1080/08856250903020195
- Τσιώλης, Γ. (2015). Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων: διλήμματα, δυνατότητες, διαδικασίες. Στο Γ. Πυργιωτάκης & Χρ. Θεοφιλίδης (επιμ.), *Ερευνητική μεθοδολογία στις κοινωνικές επιστήμες και στην εκπαίδευση. Συμβολή στην επιστημολογική θεωρία και την ερευνητική πράξη* (σελ.473-498). Αθήνα: Πεδίο.
- Τσιώλης, Γ. (2018). Θεματική ανάλυση ποιοτικών δεδομένων. Στο Γ. Ζαϊμάκης (επιμ.), *Ερευνητικές διαδρομές στις κοινωνικές επιστήμες: θεωρητικές – μεθοδολογικές συμβολές και μελέτες περίπτωσης* (σελ.97-125). Πανεπιστήμιο Κρήτης.
- Witte, R. H., Philips, L. & Kakela, M. (1998). Job satisfaction of college graduates with learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities*, 31(3), 259-265. doi: 10.1177/002221949803100305